

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Trybunał Konstytucyjny, www.trybunal.gov.pl [Translation already published on the official website of the Polish Constitutional Tribunal] - Permission to re-publish this translation has been granted by the Polish Constitutional Tribunal for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC

© Trybunał Konstytucyjny, www.trybunal.gov.pl [Tłumaczenie zostało już opublikowane na oficjalnej stronie Trybunału Konstytucyjnego] - Zezwolenie na publikację tego tłumaczenia zostało udzielone przez Trybunał Konstytucyjny wyłącznie w celu zamieszczenia w bazie Trybunału HUDOC

TRZECIA SEKCJA
SPRAWA W.A. przeciwko SZWAJCARII
(Skarga nr 38958/16)

WYROK

Artykuł 5 ust. 1 • Zgodne z prawem pozbawienie wolności • Brak związku przyczynowego między skazaniem za przestępstwa z użyciem przemocy a późniejszym prewencyjnym pozbawieniem wolności ze względu na stan zdrowia psychicznego skarżącego i ryzyko ponownego popełnienia przestępstwa • Prewencyjne pozbawienie wolności w zwykłym zakładzie karnym nie jest uzasadnione tym, że skarżący jest „umysłowo chory”
Artykuł 7 ust. 1 • Kolejne postanowienie o zastosowaniu prewencyjnego pozbawienia wolności oznacza nałożenie surowszej kary z mocą wsteczną
Artykuł 4 Protokołu nr 7 • Zakaz ponownego sądenia lub karania • Wznowienie postępowania w ograniczonym zakresie prowadzące do wydania kolejnego postanowienia o zastosowaniu prewencyjnego pozbawienia wolności nie stanowi wznowienia postępowania w rozumieniu art. 4 ust. 2 Protokołu nr 7.

STRASBOURG
2 listopada 2021 r.

OSTATECZNY

02.02.2022 r.

Wyrok ten stał się ostateczny zgodnie z warunkami określonymi w art. 44 ust. 2 Konwencji. Wyrok może podlegać korekcie edycyjnej.

W sprawie W.A. przeciwko Szwajcarii,

Europejski Trybunał Praw Człowieka (Trzecia Sekcja), zasiadając jako Izba składająca się z następujących sędziów:

Georges Ravarani, *Przewodniczący*,

Georgios A. Serghides,

Dmitri Dedow,

Darian Pavli,

Anja Seibert-Fohr,

Andreas Zünd,

Frédéric Krenc, *Sędziowie*,

oraz Milan Blaško, *Kancierz Sekcji*,

mając na uwadze:

skargę (nr 38958/16) przeciwko Konfederacji Szwajcarskiej wniesioną do Trybunału na podstawie artykułu 34 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności („Konwencja”) przez obywatela szwajcarskiego, pana W.A. („skarżący”) z dnia 28 czerwca 2016 r.;

decyzję o zakomunikowaniu skarg Rządowi szwajcarskiemu („Rząd”);

decyzję o nieujawnianiu nazwiska skarżącego;

oświadczenia stron;

obradując na posiedzeniu zamkniętym w dniu 5 października 2021 r.,

wyduje następujący wyrok, który został przyjęty w tym dniu:

WPROWADZENIE

1. Skarga dotyczy następczego prewencyjnego pozbawienia wolności (*nachträgliche Verwahrung*) skarżącego po odbyciu przez niego kary dwudziestu lat pozbawienia wolności w następstwie skazania go w szczególności za zabójstwo i umyślne spowodowanie śmierci. Zdaniem skarżącego sankcja ta naruszyła jego prawo do wolności na podstawie art. 5 ust. 1 Konwencji, zakaz karania z mocą wsteczną na podstawie art. 7 ust. 1 Konwencji oraz zakaz ponownego określony w art. 4 ust. 1 Protokołu nr 7 do Konwencji.

FAKTY

2. Skarżący urodził się w 1960 r. i obecnie przebywa w Zakładzie Karnym w Regensdorf. Skarżący był reprezentowany przez pana L. Erniego, adwokata praktykującego w Zurychu.

3. Rząd reprezentowany był przez swojego pełnomocnika, pana A. Chablais, z Federalnego Departamentu Sprawiedliwości.

4. Przedstawione przez strony fakty sprawy można pokrótce zaprezentować w sposób przedstawiony poniżej.

I. SKAZANIE SKARŻĄCEGO, WYROK SKAZUJĄCY ORAZ WZNOWIENIE POSTĘPOWANIA

5. Wyrokiem z dnia 6-12 maja 1993 r., zmienionym w dniu 4 lipca 1995 r. w następstwie przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, Sąd Przysięgłych w Zurychu (*Geschworenengericht*) skazał skarżącego za, między innymi, zabójstwo i umyślne spowodowanie śmierci, i wymierzył mu karę dwudziestu lat pozbawienia wolności. Sąd ustalił, że w 1983 r. skarżący zabił człowieka w sposób szczególnie brutalny. Z uwagi na zaburzenia osobowości i stan upojenia alkoholowego, zdiagnozowane przez biegłego psychiatrę G., jego zdolność do rozpoznania bezprawności czynu była w znacznym stopniu ograniczona. Ponadto w 1990 r. skarżący, ponownie działając ze znacznie ograniczoną poczytalnością, nakłonił swoją ówczesną partnerkę do uduszenia znajomej w ich mieszkaniu; przyczyny popełnienia przestępstwa nie można było ustalić. Następnie dokonał rozczłonkowania zwłok kobiety.

6. Sąd postanowił nie zarządzać prewencyjnego pozbawienia wolności skarżącego na podstawie art. 43 ust. 1 pkt 2 kodeksu karnego (zob. par. 20 poniżej). Zważywszy na fakt, że w praktyce prewencyjne pozbawienie wolności rzadko trwało dłużej niż pięć lat, [sąd] uznał, że cel ochrony społeczeństwa przed skarżącym, bardzo niebezpiecznym ze względu na zaburzenia psychiczne, które biegły uznał za trudne do wyleczenia, można osiągnąć w lepszy sposób poprzez zastosowanie długotrwałej kary osadzenia.

7. Skarżący odbywał karę do dnia 8 października 2010 r. Następnie został tymczasowo aresztowany w oczekiwaniu na decyzję w sprawie wniosku prokuratury złożonego w 2009 r. o zastosowanie wobec skarżącego dalszego prewencyjnego pozbawienia wolności na podstawie art. 65 ust. 2 kodeksu karnego, który wszedł w życie w 2007 r. (zob. par. 23 poniżej).

8. W dniu 2 marca 2012 r. Sąd Federalny, odmiennie niż sądy niższej instancji, uznał, że zaistniały nowe fakty pozwalające na wznowienie postępowania na niekorzyść skarżącego na podstawie art. 65 ust. 2 kodeksu karnego. W nowej opinii sporządzonej w maju 2009 r. przez biegłego psychiatrę P., przy użyciu nowych metod badawczych, które nie istniały jeszcze w latach dziewięćdziesiątych XX w., stwierdzono, że w czasie popełniania przestępstw skarżący nie był uzależniony od alkoholu, lecz cierpiał na dys socjalne zaburzenie osobowości i psychopatię, których nie można było leczyć i które wiązały się z bardzo wysokim ryzykiem, że skarżący popełni kolejne przestępstwa z użyciem przemocy. W czasie wydania wyroku skazującego skarżącego Sąd Przysięgłych nie posiadał i nie mógł posiadać wiedzy odnośnie do tych nowych faktów. Postępowanie zostało zatem wznowione.

II. PRZEDMIOTOWE POSTĘPOWANIE

9. We wznowionym postępowaniu, w dniu 15 sierpnia 2013 r. Sąd Rejonowy w Zurychu zarządził dalsze prewencyjne pozbawienie skarżącego wolności na podstawie art. 65 ust. 2 w związku z art. 64 ust. 1 lit. b) kodeksu karnego oraz ust. 2 ust. 1 lit. a) przepisów przejściowych nowelizacji kodeksu karnego z dnia 13 grudnia 2002 r. w związku z art. 43 ust. 1, ppkt 2, kodeksu karnego w uprzednio obowiązującym brzmieniu (zob. par.20-21 i 23-24 poniżej).

10. Mając na uwadze nową opinię sporządzoną przez biegłego z zakresu psychiatrii R. w czerwcu 2013 r., jak również opinię sporządzoną przez biegłego P. w 2009 r. (zob. par. 8 powyżej), sąd ten uznał, że w momencie skazania skarżącego w 1993 r. wymogi zastosowania wobec skarżącego prewencyjnego pozbawienia wolności były spełnione i że pozostają one spełnione. Skarżący, który popełnił dwa przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu, cierpiał w owym czasie na poważne zaburzenia psychiczne, w szczególności poważne dyssocjalne zaburzenie osobowości i psychopatię, które wciąż się utrzymywały. Istniało bardzo wysokie ryzyko, że w przypadku uwolnienia skarżący popełni kolejne poważne przestępstwa z użyciem przemocy. Leczenie psychiatryczne na podstawie art. 59 kodeksu karnego (zob. par. 19 i 21 poniżej) miało niewielkie, a wręcz zerowe, szanse powodzenia.

11. Po tym jak Sąd Apelacyjny w Zurychu oddalił apelację skarżącego w dniu 16 lipca 2014 r., Sąd Federalny, w dniu 16 grudnia 2015 r., również oddalił kolejną apelację skarżącego.

12. Odnosząc się do kwestii zgodności z art. 7 ust. 1 Konwencji stosowania z mocą wsteczną środków takich jak postanowienie o zastosowaniu wobec danej osoby dalszego prewencyjnego pozbawienia wolności na podstawie art. 65 ust. 2 kodeksu karnego, Sąd Federalny stwierdził, że zakaz karania z mocą wsteczną ma zastosowanie do postanowień o zastosowaniu prewencyjnego pozbawienia wolności na podstawie art. 64-65 kodeksu karnego. Argumentował, że zarządzenie prewencyjnego pozbawienia wolności i nałożenie kary są zbliżone zarówno pod względem skutku karnego, jak i ich wykonania. A zatem zasada „*nulla poena sine lege*” ustanowiona w art. 1 kodeksu karnego (zob. par. 19 poniżej) jednoznacznie dotyczy zarówno kar, jak i środków.

13. W związku z tym zastosowanie z mocą wsteczną środków zapobiegawczych w postaci pozbawienia wolności wobec sprawców, którzy popełnili przestępstwo lub zostali skazani przed wejściem w życie nowych przepisów kodeksu karnego w 2007 r., było dozwolone wyłącznie w sytuacji, gdy nowe przepisy prawa nie były surowsze niż prawo obowiązujące w czasie popełnienia przestępstwa. Jednakże art. 65 ust. 2 w związku z art. 64 ust. 1 i art. 64a ust. 1 kodeksu karnego nie przewidywał surowszej sankcji w odniesieniu do zarządzenia i zwolnienia z

prewencyjnego pozbawienia wolności niż prawo obowiązujące w czasie popełnienia przestępstwa.

14. Ponadto art. 65 ust. 2 kodeksu karnego zezwalał na wznowienie postępowania na niekorzyść skazanego. Podobnie art. 443 ust. 2 kodeksu postępowania karnego kantonu Zurych (zob. par. 26 poniżej), który obowiązywał w chwili skazania skarżącego, właściwie interpretowany (odmiennie niż uczynił to Sąd Apelacyjny), dopuszczał wznowienie postępowania na niekorzyść skazanego w przypadku ujawnienia nowych faktów lub dowodów. Fakt, że Sąd Najwyższy w Zurychu (zob. par. 27 poniżej), a także doktryna, interpretowały art. 443 ust. 2 tego kodeksu jako niemający zastosowania wobec osób skazanych, a jedynie uniewinnionych, pozostawał bez znaczenia. Tym samym już pod rządami starej ustawy możliwe było uchylenie prawomocnego wyroku na niekorzyść skazanego z uwagi na pojawienie się nowych istotnych okoliczności faktycznych i dowodów oraz zmiana wyroku poprzez orzeczenie następczego prewencyjnego pozbawienia wolności. Okolicznością bezsporną było, że zarówno w czasie skazania skarżącego, jak i obecnie, przesłanki zastosowania wobec niego prewencyjnego pozbawienia wolności (art. 43 ust. 1 pkt 2 kodeksu karnego w poprzednim brzmieniu oraz art. 64 kodeksu karnego w obecnym brzmieniu) zostały spełnione. W związku z tym późniejsze postanowienie o zastosowaniu prewencyjnego pozbawienia wolności nie stanowiło kary surowszej niż obowiązująca w czasie popełnienia przestępstwa.

15. Z tych samych przyczyn przepis art. 4 Protokołu nr 7, ustanawiający zasadę *ne bis in idem*, nie został naruszony. Wymogi dotyczące wznowienia postępowania zgodnie z art. 4 ust. 2 Protokołu nr 7 zostały spełnione. Pojawiły się nowe fakty, których sąd wydający wyrok nie znał i nie mógł znać w odpowiednim czasie, a które wskazywały na to, że przesłanki prewencyjnego pozbawienia wolności z art. 43 ust. 1 kodeksu karnego w uprzednio obowiązującym brzmieniu i art. 64 kodeksu karnego w nowym brzmieniu zostały spełnione już w czasie wydania wyroku skazującego. Nie doszło do podwójnego ukarania za te same przestępstwa, ponieważ pierwotny wyrok sądu skazującego został uchylony po wznowieniu postępowania.

16. Postanowienie o prewencyjnym pozbawieniu skarżącego wolności nie naruszyło ponadto art. 5 ust. 1 Konwencji. Było ono uzasadnione zgodnie z lit. a) tego przepisu jako pozbawienie wolności „w wyniku skazania”. Wznowienie postępowania z uwagi na pojawienie się nowych okoliczności faktycznych w celu nałożenia surowszej kary doprowadziło do uchylenia pierwotnie wydanego wyroku. Na skutek zastosowania przepisów dotyczących wznowienia postępowania (art. 410 szwajcarskiego kodeksu postępowania karnego, zob. par. 25 poniżej), nałożenie późniejszego prewencyjnego pozbawienia wolności stało się częścią pierwotnego

wyroku, a zatem miało wystarczający związek przyczynowy ze skazaniem orzeczonym w tymże wyroku.

17. Kwestią nierozstrzygniętą pozostaje zatem, czy prewencyjne pozbawienie skarżącego wolności mogło być uzasadnione również na mocy art. 5 ust. 1 lit. e) jako pozbawienie wolności osoby „umysłowo chorej”. W każdym razie badanie lekarskie potwierdziło, że skarżący cierpiał na poważne zaburzenia psychiczne, w wyniku których stwarzał bardzo wysokie zagrożenie dla życia i zdrowia innych osób. Z uwagi na powagę choroby skarżącego i ryzyko, jakie stwarzał, pozbawienie go wolności było konieczne.

18. Odnośnie do warunków pozbawienia skarżącego wolności, po odbyciu kary pozbawienia wolności skarżący w dalszym ciągu przebywał w zakładzie karnym Pöschwies w Regensburg. Podczas odbywania kary pozbawienia wolności nie poddał się żadnej terapii, ponieważ stale odmawiał jakiegokolwiek środków polegających na leczeniu. Nie wydaje się również, aby poddał się terapii po zakończeniu odbywania kary.

WŁAŚCIWE RAMY PRAWNE I PRAKTYKA

I. PRZEPISY KODEKSU KARNEGO

19. Zgodnie z art. 1 kodeksu karnego, karę (*Strafe*) lub środek (*Massnahme*) można zastosować wyłącznie za czyn, który ustawa wyrażnie określa jako przestępstwo. Kary obejmują kary pozbawienia wolności i grzywny (zob. art. 34 i nast. kodeksu karnego), natomiast środki obejmują w szczególności leczenie w zakładzie zamkniętym (zob. art. 59 i nast. kodeksu karnego) oraz prewencyjne pozbawienie wolności (zob. art. 64 i nast. kodeksu karnego).

20. Odpowiedni przepis dotyczący prewencyjnego pozbawienia wolności ustanowiony w kodeksie karnym w brzmieniu z dnia 21 grudnia 1937 r., obowiązującym w czasie popełnienia przestępstw i skazania skarżącego oraz do dnia 31 grudnia 2006 r., brzmiał następująco:

Artykuł 43 (Środki dotyczące przestępców wykazujących zaburzenia psychiczne)

„1. W przypadku, gdy stan psychiczny sprawcy, który ze względu na ten stan popełnił czyn zagrożony karą pozbawienia wolności na mocy niniejszego kodeksu, wymaga leczenia lub szczególnej opieki mającej na celu usunięcie lub zmniejszenie ryzyka popełnienia przez sprawcę innych czynów zagrożonych karą, sąd może zarządzić skierowanie go do szpitala lub zakładu zamkniętego. Sąd może nakazać leczenie ambulatoryjne, jeżeli sprawca nie stanowi zagrożenia dla innych osób.

Jeżeli ze względu na swój stan psychiczny sprawca stwarza poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa publicznego, a zastosowanie takiego środka jest konieczne w celu zapobieżenia zagrożeniu dla innych osób, sąd zarządza prewencyjne pozbawienie wolności. Środek wykonywany jest poprzez umieszczenie w odpowiedniej instytucji.

Sąd wydaje orzeczenie na podstawie opinii biegłego dotyczącej stanu fizycznego i psychicznego sprawcy oraz konieczności zastosowania prewencyjnego pozbawienia wolności, leczenia lub opieki.

2. Jeżeli sąd orzeka (...) prewencyjne pozbawienie wolności, zawiesza wykonanie orzeczonej kary pozbawienia wolności. (...)

4. Właściwy organ podejmuje decyzję o uchyleniu środka, jeżeli podstawa do jego zarządzenia przestała istnieć. (...)

5. Sąd decyduje (...), czy i w jakim zakresie kary, które zostały zawieszone w momencie zwolnienia z zakładu zamkniętego (...), będą w dalszym ciągu wykonywane. (...)

Okres wykonywania kary pozbawienia wolności w zakładzie zamkniętym zalicza się na poczet kary pozbawienia wolności orzeczonej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania (...)

21. W dniu 1 stycznia 2007 r. w życie weszła nowelizacja kodeksu karnego. Właściwe postanowienia dotyczące prewencyjnego pozbawienia wolności brzmią następująco:

Art. 64 (Prewencyjne pozbawienie wolności: wymogi i wykonanie)

„1. Sąd zarządza prewencyjne pozbawienie wolności, jeżeli sprawca dopuścił się zabójstwa z premedytacją, umyślnego zabójstwa, poważnej napaści, gwałtu, rozboju, uprowadzenia zakładników, podpalenia, narażenia życia lub innego przestępstwa zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej pięć lat, przez które sprawca spowodował lub zamierzał spowodować poważną szkodę dla integralności fizycznej, psychicznej lub seksualnej innej osoby, oraz jeżeli:

(a) ze względu na cechy osobowości sprawcy, okoliczności przestępstwa i jego osobistą historię, istnieje poważny powód do obaw, że może on popełnić kolejne podobne przestępstwa; lub

(b) z powodu poważnego przewlekłego lub nawracającego zaburzenia psychicznego związanego z przestępstwem istnieje poważna obawa, że sprawca może popełnić kolejne podobne przestępstwa, przy czym wydaje się, że środek przewidziany w art. 59 nie ma szans powodzenia. (...)

2. Karę pozbawienia wolności wykonuje się przed zastosowaniem prewencyjnego pozbawienia wolności. (...)

22. Art. 64a ust. 1 znowelizowanego kodeksu karnego stanowi, że sprawcę zwalnia się z prewencyjnego pozbawienia wolności i warunkowo zawiesza wykonanie kary, jeżeli można przypuszczać, że po zwolnieniu nie popełni on kolejnego przestępstwa uzasadniającego zastosowanie prewencyjnego pozbawienia wolności. Zgodnie z art. 64b ust. 1 lit. a) kodeksu karnego właściwy organ bada, na wniosek lub z urzędu, co najmniej raz w roku, a po raz pierwszy po upływie dwóch lat, czy i kiedy możliwe jest zwolnienie sprawcy z prewencyjnego pozbawienia wolności na podstawie art. 64a ust. 1.

23. Ponadto w dniu 1 stycznia 2007 r. do kodeksu karnego wprowadzono nowy art. 65, który stanowi:

Artykuł 65 (Zmiana kary)

„1. Jeżeli przed lub w trakcie wykonywania kary pozbawienia wolności lub prewencyjnego pozbawienia wolności w rozumieniu art. 64 ust. 1 sprawca spełnia przesłanki do zastosowania wobec niego leczenia w zakładzie zamkniętym, sąd może orzec taki środek w późniejszym terminie. Sądem właściwym jest sąd, który nałożył karę lub zarządził prewencyjne pozbawienie wolności. Wykonanie pozostałej części kary zostaje zawieszona.

2. Jeżeli w toku wykonywania kary pozbawienia wolności wyjdą na jaw nowe fakty lub dowody świadczące o tym, że sprawca spełnia przesłanki zastosowania prewencyjnego pozbawienia wolności i że przesłanki te były już spełnione w chwili skazania, ale nie mogły być znane sądowi, sąd może zarządzić prewencyjne pozbawienie wolności w późniejszym terminie. Jurysdykcję i procedurę określają przepisy dotyczące wznowienia postępowania.”

24. Artykuł 2 przepisów przejściowych nowelizacji kodeksu karnego z dnia 13 grudnia 2002 r., która weszła w życie w dniu 1 stycznia 2007 r., w odpowiednim zakresie stanowi, co następuje:

„2. Nakładanie i wykonywanie środków

(1) Przepisy nowej ustawy dotyczące środków (art. 56-65) i ich wykonywania (...) stosuje się również wobec sprawców czynów popełnionych lub osądzonych przed wejściem w życie tych przepisów. Jednakże:

(a) Następnie zarządzenie prewencyjnego pozbawienia wolności na podstawie art. 65 ust. 2 dopuszczalne jest wyłącznie wówczas, gdy takie pozbawienie wolności byłoby również możliwe na podstawie art. 42 lub art. 43 ust. 1 akapit drugi uprzednio obowiązującej ustawy; (...)”

II. PRZEPISY KODEKSU POSTĘPOWANIA KARNEGO

25. Szwajcarski kodeks postępowania karnego z dnia 5 października 2007 r. zastąpił kantonalne kodeksy postępowania karnego w dniu 1 stycznia 2011 r. Odpowiedni przepis szwajcarskiego kodeksu regulujący dopuszczalność i podstawy wniosku o wznowienie postępowania stanowi:

Artykuł 410

„Każdy, przeciw komu wydano prawomocne orzeczenie, (...) może zażądać wznowienia postępowania, jeżeli:

(a) ujawniono nowe fakty, które istniały w chwili wydania decyzji, lub nowe dowody, które mogą prowadzić do uniewinnienia, znacznego zmniejszenia lub zastrzeżenia kary dla osoby skazanej lub skazania osoby uniewinnionej; (...)”

26. Odpowiedni przepis kodeksu postępowania karnego kantonu Zurych, dotyczący wznowienia postępowania na niekorzyść osoby uniewinnionej lub skazanej, w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 2010 r., stanowił, co następuje:

Artykuł 443

„Wznowienie postępowania na niekorzyść osoby, która została uniewinniona lub skazana prawomocnym wyrokiem:

(1) jeżeli w wyniku przestępstwa ..., na przykład korupcji lub fałszywych zeznań, w poprzednim postępowaniu karnym wywarło wpływ na korzyść oskarżonego;

(2) jeżeli osoba uniewinniona przyznała się do winy w sądzie lub poza nim lub jeżeli ujawniono inne fakty lub dowody, które same w sobie byłyby wystarczające do skazania oskarżonego.”

27. Według Sądu Najwyższego w Zurychu, zgodnie z art. 443 § 2 kodeksu postępowania karnego kantonu Zurych wznowienie postępowania na niekorzyść oskarżonego z powodu nowych faktów lub dowodów, biorąc pod uwagę brzmienie tego przepisu, było możliwe tylko w odniesieniu do osoby uniewinnionej, a nie w odniesieniu do osoby skazanej (zob. wyrok z dnia 14 października 1986 r., *Blätter für Zürcherische Rechtsprechung* [ZR] 86/1987, s. 20-23, oraz wyrok z dnia 14 sierpnia 2000 r., ZR 100/2001, s. 22-25).

PRAWO

I. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 5 UST. 1 KONWENCJI

28. Skarżący podniósł zarzut, że jego następcze prewencyjne pozbawienie wolności naruszyło prawo do wolności przysługujące mu na mocy art. 5 ust. 1 Konwencji, który, w odpowiedniej części, brzmi następująco:

„1. Każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Nikt nie może być pozbawiony wolności, z wyjątkiem następujących przypadków i w trybie ustalonym przez prawo:

(a) zgodnie z prawem pozbawienia wolności w wyniku skazania przez właściwy sąd;

(...)

e) zgodnego z prawem pozbawienia wolności osoby w celu zapobieżenia szerzeniu przez nią choroby zakaźnej, osoby umyślowo chorej, alkoholika, narkomana lub włóczęgi; (...).”

A. Dopuszczalność skargi

29. Trybunał, mając na uwadze swoje orzecznictwo, zauważył, że – wbrew twierdzeniom Rządu – skarga ta nie jest oczywiście bezzasadna. Nie jest również niedopuszczalna na podstawie jakichkolwiek innych przesłanek wymienionych w art. 35 Konwencji. Musi zatem zostać uznana za dopuszczalną.

B. Meritum skargi

1. Oświadczenia stron

30. Skarżący argumentował, że jego następce prewencyjne pozbawienie wolności nie było zgodne z art. 5 ust. 1. W szczególności nie było ono objęte lit. a) tego przepisu ze względu na brak związku przyczynowego między pierwotnym wyrokiem skazującym a pozbawieniem skarżącego wolności. Jego późniejsze pozbawienie wolności nałożono na mocy postanowienia Sądu Rejonowego w Zurychu w 2013 r., ponad 20 lat po wydaniu wyroku przez Sąd Przysięgłych w latach 1993/1995 i po upływie około trzech lat po zakończeniu odbywania przez niego całej kary orzeczonej w tym wyroku, a zatem po upływie znacznego czasu. Nie ujawniono żadnych nowych faktów dotyczących zagrożenia z jego strony, które mogłyby stworzyć związek między jego pierwotnym wyrokiem skazującym a późniejszym pozbawieniem wolności.

31. Rząd dowodził, że postanowienie o późniejszym prewencyjnym pozbawieniu skarżącego wolności było zgodne z art. 5 ust. 1. Postanowienie to stanowiło korektę pierwotnego wyroku Sądu Przysięgłych na niekorzyść skarżącego na podstawie art. 65 ust. 2 kodeksu karnego. Ponieważ postanowienie o zastosowaniu wobec skarżącego prewencyjnego pozbawienia wolności było możliwe już w momencie skazania skarżącego, między jego skazaniem w 1993/1995 r. a późniejszym pozbawieniem wolności orzeczonym w 2013 r. zachodził wystarczający związek przyczynowy dla celów lit. a) art. 5 ust. 1. Ponadto, skarżący cierpiał na zaburzenia psychiczne, o których mowa w art. 5 ust. 1 lit. e), co potwierdziło dwóch biegłych z zakresu psychiatrii, a mianowicie P. w maju 2009 r. i R. w czerwcu 2013 r. (zob. par. 8 i 10 powyżej).

2. Ocena Trybunału

(a) Właściwe zasady

(i) Art. 5 ust. 1 lit. a)

32. Trybunał stoi w swoim orzecznictwie na stanowisku, że słowo „skazanie” dla celów art. 5 ust. 1 lit. a) – mając na uwadze wersję w języku francuskim („*condamnation*”) – należy rozumieć jako oznaczające zarówno stwierdzenie winy po ustaleniu zgodnie z prawem, że doszło do popełnienia przestępstwa, jak i nałożenie kary lub innego środka wiążącego się z pozbawieniem wolności (zob. *Del Río Prada przeciwko Hiszpanii* [WI], nr 42750/09, § 123, ETPCz 2013 r., oraz *Ruslan Yakovenko przeciwko Ukrainie*, nr 5425/11, § 49, ETPCz 2015 r.).

33. Co więcej, słowo „po” w lit. a) nie oznacza jedynie, że pozbawienie wolności musi nastąpić po „skazaniu”, tj. po upływie czasu od skazania: dodatkowo „pozbawienie wolności” musi wynikać, „następować i zależeć od” lub nastąpić „na skutek” „skazania”. Krótko mówiąc, pomiędzy tymi

dwoma elementami musi istnieć wystarczający związek przyczynowy (*M. przeciwko Niemcom*, nr 19359/04, § 88, ETPCz 2009 r., oraz *Del Río Prada*, cyt. powyżej, § 124, z dalszymi odniesieniami).

34. W przypadkach zastosowania prewencyjnego pozbawienia wolności, które zostało zarządzone w terminie późniejszym zgodnie z prawem niemieckim, Trybunał wyjaśnił, że wymogi „skazania” dla celów wspomnianego przepisu spełnia jedynie wyrok sądu skazującego uznający daną osobę za winną popełnienia przestępstwa. Tymczasem wyrok nakazujący zastosowanie wobec danej osoby prewencyjnego pozbawienia wolności w związku z wcześniejszym przestępstwem, za które osoba ta została już skazana, nie spełnia wymogu „skazania” dla celów art. 5 ust. 1 lit. a), ponieważ nie obejmuje ustalenia, że dana osoba jest winna popełnienia (nowego) przestępstwa. W związku z tym, jeżeli w wyroku sądu skazującego nie zarządzono zastosowania prewencyjnego pozbawienia wolności wobec sprawcy, wyrok ten nie obejmował żadnego prewencyjnego pozbawienia wolności orzeczonego później, a zatem nie zachodził wystarczający związek przyczynowy między „skazaniem” skarżącego, dla celów art. 5 ust. 1 lit. a), a jego późniejszym prewencyjnym pozbawieniem wolności (por., między innymi, *Haidn przeciwko Niemcom*, nr 6587/04, §§ 84-88, 13 stycznia 2011 r.; *B przeciwko Niemcom*, nr 61272/09, §§ 72-76, 19 kwietnia 2012 r.; *S. przeciwko Niemcom*, nr 3300/10, §§ 85-90, 28 czerwca 2012 r.; oraz *Ilseher przeciwko Niemcom* [WI], nr 10211/12 i 27505/14, § 144, 4 grudnia 2018 r.).

35. W sprawie *Kadusic przeciwko Szwajcarii* (nr 43977/13, 9 stycznia 2018 r.), dotyczącej następczego zarządzenia leczenia w zakładzie zamkniętym na mocy prawa szwajcarskiego, Trybunał co do zasady był gotowy przyjąć, że zarządzenie środka polegającego na leczeniu w zakładzie zamkniętym stanowiło korektę pierwotnego wyroku w następstwie odkrycia nowych istotnych okoliczności oraz że fakt, iż środek został zarządzony w kontekście postępowania w sprawie rewizji kary nałożonej w poprzednim wyroku, może stanowić związek przyczynowy między pierwotnym wyrokiem skazującym a przedmiotowym środkiem, zgodnie z wymogami odpowiedniego orzecznictwa Trybunału dotyczącego lit. a) art. 5 ust. 1 (*ibid.*, § 50). Jednakże w okolicznościach przywołanej sprawy Trybunał uznał, że pozbawienie wolności, które nastąpiło po wydaniu (nowego) wyroku w postępowaniu rewizyjnym, nie pozostawało w wystarczającym związku przyczynowym z pierwotnym wyrokiem skazującym, i było niezgodne z celami tego przepisu. Trybunał uznał, że omawiany środek, który został nałożony po upływie znacznego czasu od początkowego wyroku skazującego skarżącego, nie został zastosowany na podstawie wystarczająco aktualnej opinii biegłego oraz że skarżący został osadzony w instytucji nieadekwatnej do jego zaburzeń psychicznych (*ibid.*, §§ 53-60).

(ii) Artykuł 5 ust. 1 lit. e)

36. Jeśli chodzi o pozbawienie wolności osób cierpiących na zaburzenia psychiczne, nie można pozbawić danej osoby wolności ze względu na to, że jest to osoba „umysłowo chora”, jeżeli nie zostaną spełnione następujące trzy minimalne warunki: po pierwsze, należy w sposób wiarygodny wykazać, że dana osoba jest umysłowo chora, co oznacza, że przed właściwym organem należy na podstawie obiektywnej wiedzy medycznej wykazać faktyczne istnienie zaburzenia psychicznego; po drugie, rodzaj lub stopień takiego zaburzenia psychicznego musi uzasadniać przymusową izolację; po trzecie, zasadność dalszej izolacji zależy od utrzymywania się takiego zaburzenia (zob. między innymi *Ilenseher*, cyt. powyżej, § 127; *Rooman przeciwko Belgii* [WI], nr 18052/11, § 192, 31 stycznia 2019 r.; oraz *Denis i Irvine przeciwko Belgii* [WI], nr 62819/17 i 63921/17, § 135, 1 czerwca 2021 r.).

37. „Zgodność z prawem” pozbawienia wolności wymaga ponadto, aby istniał pewien związek między przywoływaną podstawą dozwolonego pozbawienia wolności a miejscem i warunkami pozbawienia wolności. Co do zasady, „pozbawienie wolności” osoby cierpiącej na zaburzenia psychiczne będzie „zgodne z prawem” dla celów art. 5 ust. 1 lit. e) tylko wtedy, gdy ma miejsce w szpitalu, klinice lub innej odpowiedniej instytucji upoważnionej do tego celu (zob. *Ilenseher*, cyt. powyżej, § 134; *Rooman*, cyt. powyżej, §§ 190 i 193; oraz *Stanev przeciwko Bułgarii* [WI], nr 36760/06, § 147, ETPCz 2012 r.). Ponadto Trybunał miał okazję stwierdzić, że zasada ta ma zastosowanie nawet w przypadkach, gdy dana choroba lub stan nie są uleczalne lub gdy dana osoba nie poddaje się leczeniu (zob. *Rooman*, cyt. powyżej, § 190).

38. Trybunał pragnie ponadto przypomnieć w tym kontekście, że brak zapewnienia osobom pozbawionym wolności odpowiedniej opieki lekarskiej może nawet pociągać za sobą odpowiedzialność państwa na podstawie art. 3, w szczególności w przypadku osób cierpiących na zaburzenia psychiczne, którzy znajdują się w trudniejszej sytuacji niż zwykli więźniowie (por. *Rooman*, cyt. powyżej, §§ 145-146, z dalszymi odniesieniami).

(b) Zastosowanie zasad w niniejszej sprawie

39. Trybunał ma za zadanie ustalić, po pierwsze, czy w świetle powyższych zasad późniejsze prewencyjne pozbawienie skarżącego wolności było uzasadnione na mocy litery (a) artykułu 5 ust. 1, jak twierdził Rząd zgodnie z ustaleniami Trybunału Federalnego, jako pozbawienie wolności „w wyniku skazania”. W pierwszej kolejności zauważa, że jedynie wyrok Sądu Przysięgłych w Zurychu z 1993/1995 r., potwierdzony w postępowaniu odwoławczym, w którym ustalono, że skarżący był winny, w szczególności, popełnienia dwóch przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, i

został skazany na karę dwudziestu lat pozbawienia wolności, mógł stanowić podstawę prewencyjnego pozbawienia wolności skarżącego dla celów art. 5 ust. 1 lit. a). Natomiast postanowienie wydane przez Sąd Rejonowy w Zurychu w dniu 15 sierpnia 2013 r. i utrzymane w mocy w postępowaniu odwoławczym, dotyczące dalszego pozbawienia skarżącego wolności, samo w sobie nie stanowiło „skazania” wymaganego na mocy art. 5 ust. 1 lit. a), ponieważ nie wiązało się z ustaleniem (nowego) przestępstwa i stwierdzeniem jego winy.

40. Trybunał zauważa ponadto, że wyrok sądu skazującego z 1993/1995 r. i wyrok zarządzający następce prewencyjne pozbawienie skarżącego wolności w 2013 r. są ze sobą powiązane w wyniku zastosowania przepisów o wznowieniu postępowania (zob. art. 65 ust. 2 kodeksu karnego, w par. 23 powyżej). Według Sądu Federalnego w następstwie zastosowania tych przepisów postanowienie o późniejszym prewencyjnym pozbawieniu wolności stało się częścią pierwotnego wyroku sądu skazującego (zob. par. 16 powyżej).

41. Ustalając, czy w tych okolicznościach zachodził wystarczający związek przyczynowy między „skazaniem” skarżącego przez Sąd Przysięgłych w Zurychu w latach 1993-1995 a jego późniejszym prewencyjnym pozbawieniem wolności, Trybunał przypomina, że w sprawie *Kadusic* (dotyczącej nakazu zastosowania środka polegającego na umieszczeniu w zakładzie zamkniętym) był gotów przyjąć, że fakt, iż środek został orzeczony w kontekście postępowania w sprawie rewizji kary nałożonej w uprzednim wyroku, może oznaczać istnienie związku przyczynowego między pierwotnym wyrokiem skazującym a przedmiotowym środkiem (zob. par. 37 powyżej).

42. Trybunał przypomina, że Konwencję należy rozpatrywać jako całość i interpretować w taki sposób, by promować jej spójność wewnętrzną oraz zgodność między jej poszczególnymi postanowieniami (zob. *Mihalache przeciwko Rumunii* [WI], nr 54012/10, § 92, 8 lipca 2019 r., z dalszymi odniesieniami). Zwraca uwagę, że system konwencyjny akceptuje możliwość uchylecia ostateczności wyroku sądu karnego i zmiany wyroku na niekorzyść osoby skazanej zgodnie z prawem krajowym państwa będącego stroną Konwencji w wyjątkowych przypadkach, szczególnie jeśli istnieją dowody potwierdzające istnienie nowych lub nowo odkrytych faktów, które mogą mieć wpływ na wynik sprawy (por. art. 4 ust. 2 Protokołu nr 7 do Konwencji). Jednakże, w przypadku gdy państwo opiera się na takiej procedurze w celu stworzenia związku przyczynowego między pierwotnym, prawomocnym skazaniem osoby w wyroku, w którym nie przewidziano zastosowania przedmiotowego pozbawienia wolności, a późniejszym nałożeniem nowego, dodatkowego pozbawienia wolności, Trybunał może zaakceptować istnienie takiego związku przyczynowego wyłącznie wówczas, gdy pierwotne postępowanie karne zostało rzeczywiście „wznowione” po odkryciu nowych faktów lub dowodów,

które są na tyle istotne, że mogą potencjalnie wpłynąć na „wynik sprawy”. „Wznowienie postępowania” oznacza zazwyczaj, że pierwotny wyrok sądu karnego zostaje uchylony, a zarzut karny rozpoznawany jest ponownie w ramach nowej decyzji (zob. *Nikitin przeciwko Rosji*, nr 50178/99, §§ 45-46, ETPCz 2004-VIII, oraz *Xheraj przeciwko Albanii*, nr 37959/02, § 73, 29 lipca 2008 r.).

43. Trybunał zauważa, że w niniejszej sprawie w przedmiotowym wznowionym postępowaniu nie oceniano ponownie ani nie ustalono ponownie, że skarżący popełnił przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu, których został uznany winnym w latach 1993/1995. Podobnie, wymierzona w latach 1993/1995 kara 20 lat pozbawienia wolności – którą skarżący odbył w całości – nie została ponownie przeanalizowana. Zgodnie z wymogami art. 65 ust. 2 kodeksu karnego, sądy krajowe zbadały jedynie, czy spełnione zostały wymogi dodatkowego prewencyjnego pozbawienia skarżącego wolności i czy zostały one już spełnione w momencie jego skazania, przy czym sąd skazujący nie posiadał wiedzy na ten temat.

44. Trybunał uznał, że w tych okolicznościach w przedmiotowym wznowionym postępowaniu nie dochodzi do ponownego ustalenia zarzutu karnego w ramach nowej decyzji. Postępowanie *de facto* sprowadza się do nałożenia dodatkowej sankcji mającej na celu ochronę społeczeństwa ze względu na popełnienie przestępstwa, za które skarżący został uprzednio skazany, przy czym nie pojawiły się nowe elementy wpływające na charakter przestępstwa lub stopień winy skarżącego (por. również stan faktyczny omawiany w wyroku Wielkiej Izby Trybunału w sprawie *Ilmseher*, cyt. powyżej, § 144).

45. W takich okolicznościach prewencyjne pozbawienie wolności było niezgodne z celami pierwotnego wyroku skazującego wydanego wobec skarżącego. Trybunał nie może zatem przyjąć, że przedmiotowa procedura wznowienia postępowania stworzyła związek przyczynowy między pierwotnym wyrokiem skazującym a późniejszym prewencyjnym pozbawieniem wolności. Z uwagi na to, że „skazanie” skarżącego w latach 1993/1995 nie obejmowało prewencyjnego pozbawienia wolności, nie istniał związek przyczynowy między tym skazaniem a późniejszym prewencyjnym pozbawieniem skarżącego wolności w rozumieniu art. 5 ust. 1 lit. a), a zatem pozbawienie go wolności nie było uzasadnione na podstawie tego przepisu.

46. Odnośnie do kwestii, czy późniejsze prewencyjne pozbawienie skarżącego wolności można uzasadnić na podstawie art. 5 ust. 1 lit. e), Trybunał zgadza się z Rządem, że skarżący jest osobą „umyślowo chorą” w rozumieniu tego przepisu. Zauważa w szczególności, że w przedmiotowym postępowaniu sądy krajowe ustaliły, iż skarżący cierpiał na poważne zaburzenia osobowości i psychopatię oraz że ze względu na ten stan istniało bardzo wysokie ryzyko, że w przypadku uwolnienia popełni kolejne poważne przestępstwa z użyciem przemocy (zob. par. 10 powyżej).

Jednakże prewencyjne pozbawienie wolności jest zazwyczaj wykonywane w podobny sposób jak kara pozbawienia wolności (zob. par. 12 powyżej), a skarżący faktycznie został osadzony w zwykłym zakładzie karnym. A zatem skarżący nie został umieszczony w placówce przystosowanej do przyjmowania pacjentów z zaburzeniami psychicznymi. Trybunał przypomina, że umieszczenie osoby pozbawionej wolności w charakterze pacjenta cierpiącego na zaburzenia psychiczne w odpowiedniej placówce dla takich pacjentów jest wymagane nawet wówczas, gdy stwierdzono brak możliwości leczenia danej osoby (zob. par. 37 powyżej). Pozbawienie skarżącego wolności nie było zatem „zgodne z prawem” w rozumieniu art. 5 ust. 1 lit. e).

47. Trybunał jest również zdania – a strony stanowiska tego nie kwestionują – że żaden z przepisów pozostałych podpunktów art. 5 ust. 1 nie może służyć jako uzasadnienie przedmiotowego pozbawienia skarżącego wolności.

48. Doszło zatem do naruszenia art. 5 ust. 1 Konwencji.

II. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 7 UST. 1 KONWENCJI

49. Skarżący podniósł zarzut, że postanowienie o jego późniejszym prewencyjnym pozbawieniu wolności naruszyło zakaz karania z mocą wsteczną ustanowiony w art. 7 ust. 1 Konwencji, który brzmi następująco:

„1. Nikt nie może być uznany za winnego popełnienia czynu polegającego na działaniu lub zaniechaniu działania, który według prawa wewnętrznego lub międzynarodowego nie stanowił czynu zagrożonego karą w czasie jego popełnienia. Nie będzie również wymierzona kara surowsza od tej, którą można było wymierzyć w czasie, gdy czyn zagrożony karą został popełniony.”

A. Dopuszczalność skargi

50. Trybunał, mając na uwadze swoje orzecznictwo, zauważa, że – wbrew twierdzeniom Rządu – skarga ta nie jest oczywiście bezzasadna. Nie jest również niedopuszczalna na podstawie jakichkolwiek innych przesłanek wymienionych w art. 35 Konwencji. Musi zatem zostać uznana za dopuszczalną.

B. Meritum skargi

1. Oświadczenia stron

51. Skarżący argumentował, że postanowienie o jego dalszym prewencyjnym pozbawieniu wolności, stanowiące karę, naruszyło zakaz karania z mocą wsteczną na podstawie art. 7 ust. 1. W czasie, gdy Sąd Przysięgłych wydał wyrok w sprawie skarżącego, zarządzenie prewencyjnego pozbawienia wolności z mocą wsteczną nie było możliwe.

Zgodnie z jednoznacznym brzmieniem art. 443 kodeksu postępowania karnego kantonu Zurych, według wykładni jedyne go wówczas właściwego Sądu Najwyższego w Zurychu (zob. par. 27 powyżej), rewizja wyroku na niekorzyść oskarżonego z powodu nowych faktów lub dowodów była możliwa tylko wobec osoby uniewinnionej, a nie skazanej, jaką był skarżący. W związku z tym postanowienie o jego późniejszym pozbawieniu wolności stanowiło karę dodatkową i surowszą niż kara, jaka groziła mu w czasie, kiedy wydano wyrok skazujący.

52. Rząd oświadczył, że postanowienie w sprawie następczego prewencyjnego pozbawienia skarżącego wolności nie naruszało przepisu art. 7 ust. 1. Jak potwierdził Sąd Federalny, środek ten stanowił „karę” w rozumieniu art. 7 par. 1, ponieważ był bardzo podobny do kary i był w podobny sposób wykonywany. Jednakże na skarżącego nie została nałożona surowsza kara niż ta, która miała zastosowanie w czasie popełnienia przez niego przestępstwa. Zgodnie z art. 443 ust. 2 kodeksu postępowania karnego kantonu Zurych wyrok Sądu Przysięgłych można było zmienić na niekorzyść skarżącego już w momencie jego skazania w latach 1993/1995, co Trybunał Federalny stwierdził w swojej pierwszej interpretacji tego przepisu w wyroku w sprawie skarżącego, zgodnie z częścią doktryny. Przepis art. 65 ust. 2 kodeksu karnego dopuszczał również rewizję na niekorzyść skarżącego. Przesłanki zastosowania wobec skarżącego prewencyjnego pozbawienia wolności zostały spełnione zarówno zgodnie z prawem obowiązującym w czasie wydania wyroku skazującego skarżącego (art. 43 ust. 1 pkt 2 kodeksu karnego), jak i art. 65 ust. 2 kodeksu karnego w obecnym brzmieniu.

2. Ocena Trybunału

(a) Właściwe zasady

53. Jeżeli chodzi o autonomiczną koncepcję „kary” zawartą w art. 7 ust. 1, Trybunał odwołuje się do zasad podsumowanych między innymi w sprawach *M. przeciwko Niemcom* (cyt. powyżej, § 120); *Del Río Prada* (cyt. powyżej, §§ 81-82); oraz *Ilenseher* (cyt. powyżej, § 203).

54. Trybunał wskazywał, że kiedy mówimy o „prawie” («*droit*») artykuł 7 nawiązuje to tej samej koncepcji, do której każdorazowo nawiązuje Konwencja kiedy stosuje ten termin, koncepcji, która obejmuje zarówno ustawodawstwo, jak i orzecznictwo, oraz nakłada wymogi jakościowe, mianowicie te dotyczące dostępności i przewidywalności (zob. *Del Río Prada*, cyt. powyżej, § 91, oraz *Vasiliauskas przeciwko Litwie* [WI], nr 35343/05, § 154, ETPCz 2015 r.). Takie wymogi jakościowe muszą być spełnione zarówno w odniesieniu do definicji przestępstwa, jak i kary grożącej za jego popełnienie (zob. *Del Río Prada*, cyt. powyżej, § 91, oraz *Jidic przeciwko Rumunii*, nr 45776/16, § 79, 18 lutego 2020 r.).

55. Odnosząc się z kolei do nałożenia kary „surowszej” „od tej, którą można było wymierzyć w czasie, gdy czyn zagrożony karą został popełniony”, Trybunał orzekł w szczególności w sprawie *K. przeciwko Niemcom* (nr 61827/09, 7 czerwca 2012 r.) w odniesieniu do zastosowania, z mocą wsteczną lub w terminie późniejszym, prewencyjnego pozbawienia wolności na gruncie prawa niemieckiego, że stanowiło ono taką „surowszą” sankcję nałożoną z mocą wsteczną. Uznał, że w czasie popełnienia przestępstw przez skarżącego nie było możliwe zastosowanie wobec niego prewencyjnego pozbawienia wolności na mocy postanowienia z mocą wsteczną, wydanego po uprawomocnieniu się wyroku skazującego sądu, który w każdym razie nie zarządził prewencyjnego pozbawienia skarżącego wolności. Przepis, na którym oparto późniejsze prewencyjne pozbawienie skarżącego wolności, został wprowadzony do kodeksu karnego po popełnieniu przestępstw przez skarżącego (zob. *ibid.*, §§ 84-86).

56. W sprawie *Kadusic* (cyt. powyżej), dotyczącej późniejszego orzeczenia środka polegającego na leczeniu w zakładzie zamkniętym w następstwie wznowienia postępowania zgodnie z prawem szwajcarskim na podstawie art. 65 kodeksu karnego, który wszedł w życie po popełnieniu przestępstw przez skarżącego, Trybunał stwierdził, że nie doszło do nałożenia surowszej kary z mocą wsteczną. Trybunał zauważył, że skarżący nie przedstawił żadnych przekonujących powodów, aby poddać w wątpliwość twierdzenie Rządu, iż zarządzając środek leczenia w zakładzie zamkniętym po wznowieniu, sądy krajowe nie nałożyły surowszej kary niż ta, która byłaby już stosowana w czasie wydawania orzeczeń przez sądy karne, gdy art. 43 ust. 1 ppkt 2 kodeksu karnego zezwalałby na prewencyjne pozbawienie skarżącego wolności. Podobnie, skarżący nie twierdził, że kontrola pierwotnej decyzji nie byłaby możliwa na mocy uprzednio obowiązującego ustawodawstwa, które w danym czasie kształtowane było przez prawo kantonalne (*ibid.*, §§ 71-76).

(b) Zastosowanie zasad w niniejszej sprawie

57. Trybunał zgadza się, że prewencyjne pozbawienie skarżącego wolności, zważywszy w szczególności na fakt, że zostało ono nałożone przez sądy karne w związku ze skazaniem za przestępstwo kryminalne, uznanie tego środka za podobny do kary przewidzianej w prawie krajowym (zob. par. 12 i 19 powyżej) a także fakt, że wiąże się ono z pozbawieniem wolności na czas nieokreślony wykonywanym w zakładzie karnym, w którym nie wydaje się, aby skarżący poddawany był jakimkolwiek leczeniu (zob. par. 18 powyżej), należy zakwalifikować jako „karę” w rozumieniu art. 7 ust. 1.

58. Ustalając, czy późniejsze prewencyjne pozbawienie skarżącego wolności stanowiło karę „surowszą” niż ta, „którą można było wymierzyć w czasie, gdy czyn zagrożony karą został popełniony”, Trybunał zauważył na wstępie, że w czasie popełnienia przestępstw przez skarżącego nie istniała

możliwość zastosowania wobec niego prewencyjnego pozbawienia wolności na mocy postanowienia z mocą wsteczną, wydanego po uprawomocnieniu się wyroku skazującego wydanego przez sąd w latach 1993/1995 – który nie zarządził prewencyjnego pozbawienia skarżącego wolności. Artykuł 65 ust. 2 w związku z art. 64 ust. 1 lit. b) kodeksu karnego, na którym oparto późniejsze prewencyjne pozbawienie skarżącego wolności, został wprowadzony do kodeksu karnego dopiero w dniu 1 stycznia 2007 r., po popełnieniu przez skarżącego przestępstw, w latach 1983 i 1990. Trybunał zauważa ponadto, że w czasie popełnienia przestępstw przez skarżącego prewencyjne pozbawienie wolności orzeczone w wyroku sądu skazującego było wykonywane przed karą pozbawienia wolności orzeczoną w tym samym wyroku (art. 43 ust. 2 obowiązującego uprzednio kodeksu karnego, zob. par. 20 powyżej). Z chwilą uchylenia prewencyjnego pozbawienia wolności w związku z ustaniem przesłanek do jego zastosowania (art. 43 ust. 4 wspomnianego kodeksu), wykonanie dodatkowej kary pozbawienia wolności albo ulegało zakończeniu, albo okres prewencyjnego pozbawienia wolności ulegał co najmniej zaliczeniu na poczet kary pozbawienia wolności, która pozostała do odbycia (art. 43 ust. 5 wspomnianego kodeksu). Natomiast zgodnie z nowym kodeksem karnym w znowelizowanym brzmieniu (art. 64 ust. 2, zob. par. 21 powyżej), karę pozbawienia wolności wykonywano przed zastosowaniem prewencyjnego pozbawienia wolności orzeczonego tym samym wyrokiem, w związku z czym dana osoba mogła zostać pozbawiona wolności przez dłuższy okres.

59. Na podstawie powyższych ustaleń może dojść wyłącznie do wniosku, że na skarżącego nałożono „surowszą” karę z mocą wsteczną.

60. W rezultacie kolejne postanowienie o zastosowaniu prewencyjnego pozbawienia wolności było jednoznaczne z nałożeniem surowszej kary z mocą wsteczną. Nastąpiło zatem naruszenie artykułu 7 ust. 1 Konwencji.

III. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 4 PROTOKOŁU NR 7 DO KONWENCJI

61. Skarżący podniósł zarzut, że postanowienie o jego późniejszym prewencyjnym pozbawieniu wolności naruszyło również art. 4 Protokołu nr 7 do Konwencji, który inkorporuje zasadę *ne bis in idem* i który, w zakresie, w jakim ma to zastosowanie, brzmi następująco:

„1. Nikt nie może być ponownie sądzony lub ukarany w postępowaniu przed sądem tego samego Państwa za przestępstwo, za które został uprzednio skazany prawomocnym wyrokiem lub uniewinniony zgodnie z ustawą i zasadami postępowania karnego tego Państwa.

2. Postanowienia poprzedniego ustępu nie stoją na przeszkodzie wznowieniu postępowania zgodnie z ustawą i zasadami postępowania karnego danego Państwa, jeśli wyjdą na jaw nowo odkryte fakty lub jeśli w poprzednim postępowaniu popełniono poważną pomyłkę, która mogła mieć wpływ na wynik sprawy. (...)”

A. Dopuszczalność skargi

62. Trybunał, mając na uwadze swoje orzecznictwo, zauważa, że – wbrew twierdzeniom Rządu – skarga ta nie jest oczywiście bezzasadna. Nie jest również niedopuszczalna na podstawie jakichkolwiek innych przesłanek wymienionych w art. 35 Konwencji. Musi zatem zostać uznana za dopuszczalną.

B. Meritum skargi

1. Oświadczenia stron

63. Skarżący podnosił, że postanowienie o jego dalszym prewencyjnym pozbawieniu wolności naruszyło jego prawo przewidziane w art. 4 ust. 1 Protokołu nr 7 dotyczące zakazu ponownego karania za przestępstwo, za które został już prawomocnie skazany. Wymogi określone w ust. 2 tego przepisu nie zostały spełnione. Nie pojawiły się żadne nowe fakty. W czasie wydania wyroku skazującego Sąd Przysięgłych był świadom zagrożenia z jego strony, ale powstrzymał się od orzeczenia prewencyjnego pozbawienia wolności wyłącznie ze względu na stosowaną w owym czasie metodę wykonywania tego środka. Zmiana tej praktyki nie stanowiła jednak nowego faktu uprawniającego do wznowienia postępowania. Podobnie, ustalenia biegłego P. nie stanowiły nowych faktów w rozumieniu art. 4 ust. 2 Protokołu nr 7.

64. Zgodnie z oświadczeniem Rządu, wymogi art. 4 Protokołu nr 7 zostały spełnione. Postępowanie przeciwko skarżącemu zostało wznowione zgodnie z ust. 2 tego przepisu ze względu na nowe fakty. Ocena stanu zdrowia skarżącego i zagrożenia z jego strony w opinii psychiatrycznej biegłego P. opierała się na nowej wiedzy naukowej, która w czasie wydawania wyroku przez Sąd Przysięgłych nie była jeszcze dostępna. Skazujący Sąd Przysięgłych nie był świadomy, i nie mógł być świadomy, dokładnego charakteru zaburzenia psychicznego skarżącego, osobowości dys socjalnej. Ponadto [sąd ten] nie wiedział i nie mógł wiedzieć, że skarżący był szczególnie niebezpieczny nie ze względu na nadmierne spożycie alkoholu, jak stwierdził biegły G. przesłuchany przez Sąd Przysięgłych, od spożywania którego mógł się powstrzymać, lecz ze względu na trwałe zaburzenie osobowości.

2. Ocena Trybunału

(a) Właściwe zasady

65. Artykuł 4 ust. 2 Protokołu nr 7 ustanawia ograniczenie stosowania zasady pewności prawa w sprawach karnych. Jak Trybunał wielokrotnie stwierdzał, wymogi pewności prawnej nie mają charakteru bezwzględnego, a w sprawach karnych winny być oceniane w świetle art. 4 ust. 2 Protokołu

nr 7, który wyraźnie zezwala Układającym się Państwom na ponowne rozpoznanie sprawy w przypadku ujawnienia nowych faktów lub stwierdzenia poważnej pomyłki w postępowaniu (zob. *Mihalache*, cyt. powyżej, § 129).

66. Przepis art. 4 Protokołu nr 7 wprowadza jednoznaczne rozróżnienie między ponownym oskarżeniem lub sądzeniem, zakazanym na mocy ustępu pierwszego tego artykułu, a wznowieniem postępowania w wyjątkowych okolicznościach, przewidzianym w jego ustępie drugim. Artykuł 4 ust. 2 Protokołu nr 7 jednoznacznie przewiduje możliwość zaakceptowania przez daną osobę oskarżenia w związku z tymi samymi zarzutami, zgodnie z prawem krajowym, z zastrzeżeniem następujących rygorystycznych warunków: decyzja o wznowieniu postępowania musi być uzasadniona pojawieniem się nowych lub nowo odkrytych faktów lub wykryciem rażącego uchybienia popełnionego w postępowaniu. Warunki te są alternatywne i nie kumulują się (*ibid.*, §§ 128 i 130, 8 lipca 2019 r., z dalszymi odniesieniami).

67. Trybunał przyjmował, że doszło do „wznowienia” lub do ponownego podjęcia pierwotnego postępowania sądowego w wyjątkowych okolicznościach, przewidzianych w art. 4 ust. 2 Protokołu nr 7, w odróżnieniu od „ponownego sądzenia”, które jest zakazane na mocy art. 4 ust. 1 tego Protokołu, w przypadku gdy dane postępowanie doprowadziło do uchylenia pierwotnego wyroku sądu karnego i ponownego rozstrzygnięcia w przedmiocie oskarżenia w nowym orzeczeniu (por. *Nikitin*, cyt. powyżej, §§ 45-46, i *Xheraj*, cyt. powyżej, § 73).

68. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału, okoliczności dotyczące sprawy, które istnieją w trakcie procesu, ale pozostają ukryte przed sędzią i stają się znane dopiero po rozprawie, to okoliczności „nowo odkryte”. „Nowe” zaś są okoliczności, które dotyczą sprawy, lecz zostały ujawnione dopiero po procesie. Dodatkowo, termin „nowe lub nowo odkryte fakty” obejmuje nowe dowody odnoszące się do wcześniej istniejących faktów (*ibid.*, § 131).

69. Wreszcie, we wszystkich sprawach podstawy uzasadniające wznowienie postępowania muszą, zgodnie z art. 4 ust. 2 Protokołu nr 7 *in fine*, być takie, aby „mogły mieć wpływ na wynik sprawy” zarówno na korzyść, jak i na niekorzyść danej osoby (*ibid.*, § 133 *in fine*).

(b) Zastosowanie zasad w niniejszej sprawie

70. Trybunał uznaje, że skarżący został prawomocnie skazany, dla celów art. 4 ust. 1 Protokołu nr 7, w szczególności z powodu popełnienia dwóch przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, przez Sąd Przysięgłych w Zurychu w latach 1993/1995. Następnie, w postępowaniu, którego dotyczy niniejsza sprawa, szwajcarskie sądy karne nałożyły kolejną karę, tj. prewencyjne pozbawienie wolności, w związku z tymi samymi przestępstwami.

71. Sąd Federalny stwierdził, a Rząd argumentował, że sankcja ta została nałożona po wznowieniu postępowania w wyjątkowych okolicznościach, zgodnie z wymogami art. 4 ust. 2 Protokołu nr 7. Trybunał zauważa, że przepis ten dopuszcza „wznowienie” postępowania z powodu nowych lub nowo odkrytych faktów, które są na tyle istotne, że mogą potencjalnie wpłynąć na „wynik sprawy”. W związku z tym „wznowienie”, dla celów art. 4 ust. 2 Protokołu nr 7, prowadzi zazwyczaj do uchylenia pierwotnego wyroku sądu karnego i ponownego ustalenia zarzutu karnego w ramach nowej decyzji. Jednakże, jak ustalono powyżej (zob. par. 42-45), wznowienie postępowania, o którym mowa w niniejszej sprawie, nie wymagało zaistnienia jakichkolwiek nowych elementów wpływających na charakter przestępstw popełnionych przez skarżącego lub stopień jego winy, a także nie dokonano i nie zamierzano dokonać ponownego ustalenia zarzutu karnego w ramach nowej decyzji. W związku z tym Trybunał stwierdza, że postępowanie w sprawie skarżącego nie zostało wznowione w rozumieniu art. 4 ust. 2 Protokołu nr 7.

72. Doszło zatem do naruszenia art. 4 Protokołu nr 7 do Konwencji.

IV. ZASTOSOWANIE ARTYKUŁU 41 KONWENCJI

73. Artykuł 41 Konwencji stanowi:

„Jeśli Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie Konwencji lub jej Protokołów, oraz jeśli prawo wewnętrzne zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał orzeka, gdy zachodzi potrzeba, słuszne zadośćuczynienie pokrzywdzonej stronie.”

A. Szkoda

74. Skarżący domagał się kwoty 100.000 franków szwajcarskich (CHF) za każdy rok pozbawienia wolności od dnia 18 października 2010 r., kiedy to powinien zostać zwolniony z więzienia, z tytułu szkody niemajątkowej poniesionej w wyniku pozbawienia go wolności z naruszeniem Konwencji.

75. Rząd uznał, że gdyby Trybunał uznał, iż skarżący został pozbawiony wolności z naruszeniem Konwencji, uzasadniona byłaby łączna kwota w wysokości 40.000 euro (EUR) tytułem zadośćuczynienia za szkodę niemajątkową.

76. Trybunał, mając na uwadze fakt, że stwierdził naruszenie art. 5 ust. 1 i art. 7 ust. 1 Konwencji oraz art. 4 ust. 1 Protokołu nr 7 w wyniku postępowania, w którym zarządzono późniejsze prewencyjne pozbawienie skarżącego wolności, oraz w zakresie, w jakim pozbawienie skarżącego wolności opierało się na tym postanowieniu (a nie na późniejszych decyzjach dotyczących kontroli sądowej tego pozbawienia wolności), przyznaje skarżącemu 40.000 euro z tytułu szkody niemajątkowej, powiększone o ewentualny należny podatek.

B. Koszty i wydatki

77. Skarżący domagał się także łącznej kwoty 18.525,80 CHF na pokrycie kosztów i wydatków w postępowaniu przed Trybunałem. Obejmowały one 16.435,80 CHF (w tym podatek od wartości dodanej (VAT)) z tytułu kosztów i wydatków pełnomocnika oraz 2090 CHF z tytułu kosztów tłumaczenia oświadczeń skarżącego na język angielski.

78. Rząd uznał kwotę 2700 euro z tytułu kosztów zastępstwa procesowego i wydatków poniesionych w postępowaniu przed Trybunałem za wystarczającą, jako że kwestie podniesione przed Trybunałem zostały już uprzednio przedstawione i rozpoznane w postępowaniu przed sądami krajowymi.

79. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału, skarżący jest uprawniony do otrzymania zwrotu kosztów oraz wydatków w takim zakresie, w jakim wykazał, że były one rzeczywiście i koniecznie poniesione, i były uzasadnione co do wysokości. W niniejszej sprawie, mając wzgląd na przedstawione dokumenty i powyższe kryteria, Trybunał uznaje za stosowne przyznać kwotę 6000 EUR na pokrycie kosztów postępowania przed Trybunałem, wraz z ewentualnymi podatkami płatnymi przez skarżącego.

C. Odsetki za zwłokę

80. Trybunał uznaje za właściwe, by odsetki z tytułu niewypłacenia zasądzonych kwot zostały ustalone zgodnie ze stopą kredytu Europejskiego Banku Centralnego na koniec dnia plus trzy punkty procentowe.

Z TYCH PRZYCZYN TRYBUNAŁ JEDNOMYŚLNIE

1. *Uznaje* skargę za dopuszczalną;
2. *Uznaje*, że doszło do naruszenia art. 5 ust. 1 Konwencji;
3. *Uznaje*, że doszło do naruszenia artykułu 7 ust. 1 Konwencji;
4. *Uznaje*, że doszło do naruszenia art. 4 Protokołu nr 7 do Konwencji;
5. *Uznaje*,
 - (a) że pozwane Państwo ma obowiązek wypłacić skarżącemu, w terminie trzech miesięcy od dnia, kiedy wyrok stanie się ostateczny zgodnie z art. 44 ust. 2 Konwencji, następujące kwoty w przeliczeniu na walutę pozwanego Państwa po kursie wymiany obowiązującym w dniu rozliczenia:

WYROK w sprawie W.A. przeciwko SZWAJCARII

- (i) 40.000 EUR (czterdzieści tysięcy euro), wraz z ewentualnymi podatkami, z tytułu poniesionej szkody niemajątkowej;
 - (ii) 6000 EUR (sześć tysięcy euro), wraz z ewentualnymi podatkami płatnymi przez skarżącego, z tytułu kosztów i wydatków;
 - (b) że od wygaśnięcia powyższego trzymiesięcznego terminu do momentu zapłaty płatne od tej sumy będą zwykłe odsetki obliczone według stopy procentowej Europejskiego Banku Centralnego na koniec dnia plus trzy punkty procentowe;
6. *Oddala* pozostałą część roszczenia skarżącego dotyczącą słusznego zadośćuczynienia.

Sporządzono w języku angielskim i obwieszczono na piśmie w dniu 2 listopada 2021 r., zgodnie z art. 77 ust. 2 i ust. 3 Regulaminu Trybunału.

Milan Blaško
Kancierz

Georges Ravarani
Przewodniczący

Zgodnie z art. 45 ust. 2 Konwencji i art. 74 ust. 2 Regulaminu Trybunału do wyroku załączono zdanie odrębne Sędziego A. Zünda

G.R.
M.B.

RÓWNOLEGŁE ZDANIE ODREBNE SĘDZIEGO A. ZÜNDA

1. Zgadzam się ze stanowiskiem wyrażonym przez moich kolegów, tj. z uznaniem, że doszło do naruszenia art. 5 ust. 1 lit. a), art. 7 i art. 4 Protokołu nr 7.

2. Przychyłam się również do argumentacji odnoszącej się do art. 7. Prawo obowiązujące w czasie, gdy skarżący popełnił przestępstwo, nie przewidywało następczego prewencyjnego pozbawienia wolności, jak ma to miejsce od 2007 r. Dodatkowo, w przeszłości zarządzenie wykonania kary w przypadku nałożenia kary pozbawienia wolności połączonej ze środkiem prewencyjnego pozbawienia wolności regularnie prowadziło do pozbawienia danej osoby wolności na krótszy okres, co odnotowano w par. 58 wyroku. Tym samym Sąd Federalny zastosował nowe przepisy z naruszeniem zasady zakazu karania bez podstawy prawnej.

3. Jak słusznie wskazał Trybunał w par. 42 wyroku, art. 5 ust. 1 lit. a) i art. 4 ust. 2 Protokołu nr 7 należy interpretować łącznie.

4. Pozbawienie wolności jest zgodne z prawem na mocy art. 5 ust. 1 lit. a), gdy zostało przewidziane w wyroku lub jest z nim powiązane. W sprawach dotyczących prewencyjnego pozbawienia wolności na mocy prawa niemieckiego Trybunał uznał, że jeśli w wyroku sądu skazującego nie wydano postanowienia o prewencyjnym pozbawieniu wolności sprawcy, wyrok ten nie obejmował jakiegokolwiek prewencyjnego pozbawienia wolności orzeczonego później, a zatem nie zachodził wystarczający związek przyczynowy między „skazaniem” skarżącego w rozumieniu art. 5 ust. 1 a jego późniejszym prewencyjnym pozbawieniem wolności (par. 35 niniejszego wyroku).

5. Jednakże art. 4 ust. 2 Protokołu nr 7 zezwala na wznowienie postępowania, jeśli istnieją dowody na nowe lub nowo odkryte fakty, które mogą wywrzeć wpływ na wynik sprawy. Odmienne niż prawo niemieckie, prawo szwajcarskie odnosi się do wznowienia postępowania, gdy zezwala na następcze zastosowanie prewencyjnego pozbawienia wolności na podstawie art. 65 ust. 2 kodeksu karnego. Zdaniem większości wznowienie postępowania jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy pojawią się nowe fakty lub dowody dotyczące popełnienia przestępstwa lub stopnia winy. Moim zdaniem jednak takie fakty lub dowody mogą również dotyczyć przesłanek nałożenia określonej sankcji, takiej jak prewencyjne pozbawienie wolności, o ile istniały one przed wydaniem pierwszego wyroku, a sąd skazujący nie był ich świadomy.

6. W związku z tym uważam, że Konwencja zasadniczo nie wyklucza możliwości nałożenia, we wznowionym postępowaniu, sankcji takiej jak prewencyjne pozbawienie wolności, w przypadku gdy można wykazać, że nowo odkryte fakty dotyczące choroby umysłowej skazanego doprowadziły do popełnienia przestępstwa, a sąd nie był świadom tego faktu, zgodnie z art. 65 ust. 2 szwajcarskiego kodeksu karnego. W takim przypadku, gdy

wznowienie postępowania opiera się na wykryciu takich faktów, nie dochodzi do naruszenia ani art. 5 ust. 1 lit. a), ani art. 4 ust. 1 Protokołu nr 7.

7. Jednak w przedmiotowej sprawie sądowi skazującemu było wiadomo, że skarżący, gdy został skazany w 1995 r., był umyślowo chory. Stwierdzenie w 2015 r., że choroba psychiczna podlega klasyfikacji psychiatrycznej innej niż ta, która stanowiła podstawę pierwotnego orzeczenia, wydaje mi się nieuzasadnione. Jediną kwestią, która może mieć znaczenie rozstrzygające, jest to, czy dana osoba jest niebezpieczna z powodu zaburzeń psychicznych, a nie dokładna diagnoza psychiatryczna tego zaburzenia. Nie zaistniały nowe lub nowo odkryte fakty pozwalające na wznowienie postępowania w rozumieniu art. 4 ust. 2 Protokołu nr 7. Sąd Federalny zastosował zasady wznowienia postępowania w celu nałożenia sankcji, której w pierwotnym wyroku z 1995 r. celowo nie nałożono.

8. W związku z tym pozbawienie wolności, które trwa od 2013 r., opiera się na ponownym ukaraniu, z naruszeniem art. 4 ust. 1 Protokołu nr 7, za przestępstwo, za które skarżący został już wcześniej skazany. Ponadto pozbawienie wolności od tego czasu nie może być rozumiane jako zgodne z prawem pozbawienie wolności w wyniku skazania w rozumieniu art. 5 ust. 1 lit. a) Konwencji.